

УДК 336.77

Миськів Г. В.

Навчально-науковий інститут підприємництва та перспективних технологій
Національного університету «Львівська політехніка»**ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ НАПРЯМ УДОСКОНАЛЕННЯ
РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ**

Обґрунтовано необхідність покращання функціонування кредитного ринку України. Висвітлено пропозиції щодо вдосконалення банківського та небанківського кредитування з погляду реалізації фінансово-економічних заходів. Основний акцент зроблено на заходах, які в сучасний кризовий період будуть ефективними для розвитку кредитної діяльності.

Ключові слова: кредитний ринок, банки, небанківські установи, кредит, кредитний ризик.

Постановка проблеми. Кризовий стан національної економіки, скрутний соціально-економічний стан населення та нестабільна військово-політична ситуація негативно відобразилися і на функціонуванні кредитного ринку України, що виразилося у падінні реальних обсягів кредитування, нагромадженні значних масштабів проблемної заборгованості, зростанні кредитних ризиків, надвисоких процентних ставках, нестачі кредитних ресурсів та недовірі населення до фінансово-кредитних установ. У такому становищі, актуальною є розробка превентивних фінансово-економічних заходів задля посилення ролі кредитного ринку України у відродженні національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пропозиції щодо розвитку кредитного ринку України затверджені Постановою Правління НБУ від 18.06.2015 № 391 «Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року» та передбачені проектом Стратегії розвитку банківської системи в 2016–2020 рр. «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки», який розроблений експертною групою Комітету Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності. Однак, запропонувавши певні напрями покращання функціонування кредитного ринку у складі фінансового ринку України, автори не розробили механізмів їх реалізації, а лише задекларували необхідність їх здійснення.

Мета статті полягає у дослідженні проблем функціонування та розвитку кредитного ринку України та запропонуванні фінансово-економічних заходів їх подолання задля формування конкурентоспроможного кредитного ринку, здатного протистояти зростаючим політико-економічним викликам і кризовим явищам та забезпечити відновлення національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження фінансово-економічних заходів удосконалення кредитного ринку передбачає впорядкування економічних відносин щодо забезпечення раціонального та ефективного використання кредитних ресурсів суб'єктами ринку для отримання максимального ефекту від їх використання та підвищення загальної ефективності кредитної діяльності.

У сукупності реалізація фінансово-економічних заходів забезпечить підвищення стійкості кредитної системи країни під час виникнення фінансових криз, підвищить якість управління ризиками та їх оцінку, прозорість й стандарти розкриття інформації фінансовими інститутами.

Заходи із стабілізації банківської системи та підвищення її фінансової стійкості повинні стати засадничими з-поміж інших фінансово-економіч-

них заходів та базуватися на підвищенні рівня її капіталізації. Однак сьогодні рівень капіталізації вітчизняного банківського сектору є недостатнім.

Традиційними методами підвищення капіталізації банківських установ є:

- залучення до банків додаткового акціонерного капіталу за рахунок розміщення акцій власної емісії;
- капіталізація прибутку;
- залучення субординованого боргу за рахунок випуску депозитних сертифікатів, банківських облігацій та єврооблігацій;

консолідація банківської системи через реорганізаційні заходи (злиття, приєднання, об'єднання банків тощо).

Проте реалії сучасного фінансово-економічного розвитку держави унеможливають використання більшості з перелічених методів або призводять до неефективної їх реалізації, а тому найбільш прийнятним шляхом збільшення капіталізації банківської системи вважаємо її консолідацію, до якої спонукають:

- кризовий стан національної економіки;
- вивід іноземного банківського капіталу з ринку;
- відсутність зовнішніх інвесторів банківської системи;
- низькі прибутки банків для збільшення капіталізації за рахунок власних джерел;
- слабкий розвиток фондового ринку для збільшення емісії акцій;
- підвищення нормативів НБУ до мінімального статутного капіталу тощо.

Вважаємо, що саме останній із чинників є найбільш мотиваційним для консолідації банківської системи через реорганізаційні заходи. Термін виконання вимог НБУ щодо нормативів мінімального статутного капіталу у розмірі 120 млн. грн. набуває чинності в 2016 р., планове збільшення нормативів мінімального регулятивного капіталу зі 120 до 500 млн. грн. передбачено до 2018 р., а до 750 млн. грн. — до 2020 р. Це призводить до необхідності пошуку шляхів виживання малих та середніх банків, основним з яких може стати інтеграція із фінансово потужнішим банком. Тобто консолідація банківської системи є реальним шляхом збільшення капіталізації банків.

Найбільш прийнятними шляхами реорганізації банків для підвищення рівня концентрації їх капіталу є: 1) злиття банків із високоякісними активами; 2) приєднання малоприбуткових банків, які мають вигідне територіальне розташування, до фінансово-стабільних банків; 3) створення визначених чинним законодавством форм банківських об'єднань. При цьому злиття або приєднання навіть невеликих банків із якісними активами дає

зможу значно збільшити розмір спільних активів і депозитів, що підвищує ринкову вартість акцій новоствореного банку чи банківського об'єднання [1]. Тобто банківські інтеграційні процеси забезпечать не лише досягнення необхідного рівня капіталізації новоствореної фінансової установи, а й синергетичного ефекту, який проявиться у зростанні обсягу доходів, розширенні спектру банківських послуг, підвищенні рівня стійкості та конкурентоздатності, освоєнні нових регіональних ринків, збільшенні лімітів кредитування, зниженні відсоткових ставок, забезпеченні надійного страхування кредитних ризиків тощо.

З іншого боку, результатом консолідаційних процесів у банківській системі стане скорочення кількості банків, що вплине на фінансову потужність та стійкість діючих банків, дасть їм змогу подолати кризові явища, бути платоспроможними та кредитоспроможними, незважаючи на негативні зовнішні чинники. Загалом зміцниться й банківська система, що дасть змогу забезпечити зростання довіри до банків із боку вкладників, інвесторів та кредиторів. І все це позитивно відобразиться на динаміці розвитку кредитного ринку держави.

Ефективного розвитку кредитного ринку можна досягти і шляхом упровадження в банківській практиці сучасних інструментів управління кредитними ризиками, зокрема рекомендованих Базельським комітетом, – буферів капіталу, та використання одного з механізмів банківського ризик-менеджменту – сек'юритизації активів.

Упровадження буферів капіталу – буферу консервації (conservation buffer) і контрциклічного буферу (countercyclical buffer range) дасть змогу ефективно стримувати або стимулювати розвиток кредитного ринку залежно від кредитного циклу.

Буфер консервації дасть змогу для нарощування та підтримання банками достатності капіталу на певному рівні поза кризовими періодами з метою покриття збитків банку під час системного економічного спаду. Для підтримки буфера консервації банки повинні обмежувати розподіл прибутку та спрямовувати його у капітал [4]. НБУ передбачив, що розмір буферу буде підвищуватися щорічно впродовж 2020–2023 рр. на 0,625 в. п. (з 0,625% до 2,5%) [3].

Контрциклічний буфер дасть змогу стримувати кредитну активність банків у періоди економічного підйому та стимулювати її у періоди спаду. Залежно від фази кредитного циклу розмір буферу буде коливатися від 0% до 2,5%. Такий буфер забезпечить широкий спектр заходів макропруденційного захисту банківського сектору від надлишку обсягів сукупних кредитних надходжень в економіку, які часто асоціюються з нагромадженням загальносистемних ризиків.

Таким чином, упровадження в банківську практику буферу консервації і контрциклічного буферу мінімізує контрциклічні ризики, що зробіть кредитний ринок стабільнішим та стійкішим до коливань кредитного циклу. Загалом, це дасть змогу зменшити вплив майбутніх фінансових криз на фінансову систему та національну економіку.

Сек'юритизація активів – це фінансовий механізм двоякої дії: з одного боку, він здатний мінімізувати кредитний ризик та ризик ліквідності банківської установи, а з іншого – забезпечити банк довгостроковими фінансовими ресурсами, зокрема для потреб кредитної діяльності. З огляду на наявність обох проблем у вітчизняних банків, застосування механізму сек'юритизації банківських активів стає сьогодні надзвичайно актуальним.

Однак упровадження сек'юритизації у вітчизняну банківську практику є досить проблематичним. Задля спрощення процедури сек'юритизації та розширення доступу до неї вітчизняних банків пропонуємо замість широко використовуваних у закордонній практиці сек'юритизації спеціальних створених компаній (SPV), яким банк продає/передає активи, співпрацювати з іноземними банками на партнерських засадах. Тобто всі операції щодо випуску та розміщення цінних паперів і отримання прибутку за ними український банк мав би здійснити із обраним іноземним банком-партнером. Такий механізм значно би спростив та скоротив процедуру сек'юритизації, здешевив би її, та зробив доступнішою для більшості вітчизняних банків з одночасним забезпеченням диверсифікації джерел фінансування та розподілу ризиків.

Ще однією групою заходів з удосконалення функціонування кредитного ринку є скорочення обсягів проблемної заборгованості банків, нагромадженої від провадження нераціональної (експансивної) кредитної політики. Скорочення обсягів проблемної заборгованості дасть змогу «оздоровити» банки, сконцентрувати кредитні потужності на фінансово-вігідних напрямках їх використання з максимальним економічним ефектом. Для цього потрібно:

- підвищити ефективність системи виявлення потенційно проблемних (неефективних) суб'єктів ринку через розробку та впровадження уніфікованої методики оцінки кредитоспроможності позичальників;

- упровадити практику акумуляції непрофільних активів у спеціалізованих фондах управління (наприклад, у Всеукраїнській агенції по роботі з проблемними кредитами) та забезпечити законодавчий супровід продажу кредитної заборгованості;

- забезпечити активізацію інструментів нормалізації платіжної дисципліни боржників за проблемними активами у банківській практиці.

Зменшення обсягів проблемної заборгованості прямо пропорційно пов'язано із проблемною мінімізацією кредитного ризику. Кредитні ризики банків породжуються передусім складнощами в оцінці платоспроможності позичальника, яка зазвичай проводиться без урахування індивідуальних особливостей та перспективних оцінок рівня доходів позичальників. Відтак, об'єктивна необхідність отримання кредитором якомога повнішої та достовірнішої інформації про потенційного позичальника вимагає належного впорядкування процесу збору, обробки, систематизації інформації та відповідної інституціоналізації цього процесу, що дасть змогу значно зменшити рівень асиметрії інформації між кредитором і позичальником.

Варто зазначити, що сьогодні відсутня єдина загальнобанківська методика оцінки кредитоспроможності позичальників. Кожен банк використовує власну методику, беручи до уваги методичні рекомендації НБУ щодо оцінки банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника [5] та керуючись певною системою фінансових коефіцієнтів, які банк обирає на власний розсуд, тому вкрай необхідно законодавчо затвердити та уніфікувати єдину ефективну методику оцінки кредитоспроможності позичальників, яка б дала змогу всім банківським кредиторам однозначно інтерпретувати та чітко визначати кредитоспроможність позичальника.

Доцільно методику оцінки кредитоспроможності розробити окремо для фізичних та юридичних осіб: в основу методики для фізичних осіб

покласти рейтингову оцінку з установленими балами за значення кожного показника; для юридичних осіб – уніфікувати систему фінансових коефіцієнтів та їх нормативних значень. Такий підхід становив би *об'єктивну оцінку* кредитоспроможності позичальників.

Суб'єктивна оцінка, яку слід проводити експертним шляхом, також повинна відігравати вагомий роль у визначенні кредитоспроможності позичальника, оскільки існує велика кількість чинників, які не піддаються статистичній оцінці, зокрема: попередня кредитна історія позичальника, його імідж та репутація, можливість отримання додаткових доходів, обсяг неофіційних доходів (для фізичних осіб), здатність у разі потреби мобілізувати кошти з інших джерел, ефективність керування підприємством, ринкова позиція позичальника, стан його рахунків (для юридичних осіб) тощо.

Досягнення комплексної оцінки кредитоспроможності позичальника можливе завдяки проведенню поруч із поточною оцінкою і прогнозою. Особливо це актуально для суб'єктів господарювання, для яких доцільно враховувати майбутню макроекономічну ситуацію на ринку, розраховувати тенденції зміни рентабельності діяльності підприємства та оборотності його капіталу.

Важливою частиною механізму очищення кредитних установ ринку від проблемних активів мають стати також інструменти нормалізації платіжної дисципліни боржників за проблемними активами. У «Методичних рекомендаціях щодо роботи банків з боржниками – фізичними особами, в яких виникли/можуть виникнути фінансові труднощі» НБУ вже рекомендував банкам низку інструментів для роботи з боржниками, у яких виникли/можуть виникнути фінансові складнощі. Однак банки здебільшого не виконують їх, що негативно впливає на стабілізацію ситуації із подолання проблемної заборгованості банків.

Інші адміністративні інструменти НБУ щодо мінімізації кредитного ризику банківської діяльності та, відповідно, скорочення проблемної заборгованості передбачені «Методичними рекомендаціями НБУ щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» та Методичними вказівками з інспектування банків «Система оцінки ризиків», які включають оцінку кількісних характеристик ризику та якості управління ризиками і на рівні окремого банку, і банківської системи загалом та мають запобігати прийняттю менеджментом банків неконтрольованих і нерегламентованих рішень, пов'язаних із банківськими ризиками [6]. Однак на сьогодні вказані інструменти не працюють повною мірою та не виконують покладених на них функцій, тому необхідно запровадити посилені банківський нагляд за виконанням методичних рекомендацій та вказівок НБУ, які сприятимуть вирішенню таких важливих стратегічних завдань, як подолання проблемної заборгованості.

Сформульовані нами фінансово-економічні заходи щодо вдосконалення функціонування банківського сегменту кредитного ринку методологічно ґрунтуються на системному застосуванні економічних важелів, що лише в комплексі можуть забезпечити зростання обсягів кредитів, наданих в економіку, за зростаючої фінансової стійкості та стабільності банківської системи, зниження кредитних ризиків, зменшення проблемної кредитної заборгованості, зростання довіри економічних суб'єктів до банківських установ.

Сегмент кредитування небанківськими фінансовими установами тісно пов'язаний із сегментом банківського кредитування (зростання кредитування в одному спонукає до адекватної реакції у іншому, і навпаки), тому успішна реалізація заходів з активізації кредитної діяльності банків позитивно відобразиться на кредитній діяльності небанківських фінансових установ.

Негативною передумовою нестійкого фінансового стану небанківських кредиторів є низький рівень їх капіталізації. Забезпечити належний рівень капіталізації небанківських фінансових установ можна за рахунок пріоритетного формування резервного капіталу та вилучення з їх пайового і додаткового капіталу складників, режим функціонування яких не сприяє досягненню мети реальної капіталізації [2, с. 214].

Варто зазначити, що сьогодні всі заходи фінансово-економічного характеру, які би дали змогу значно покращити стан справ у сегменті кредитування НБФУ, безпосередньо залежать від реалізації інституційно-організаційних заходів.

Так, на покращання фінансового стану небанківських фінансових установ та зміцнення їх кредитоспроможності позитивно вплине посилення контролю над дотриманням установлених економічних нормативів і вимог до резервування коштів, які затверджені «Положенням про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок», «Положенням про критерії та фінансові нормативи діяльності кредитних установ» та «Методикою формування та списання небанківськими фінансовими установами резерву для відшкодування можливих втрат за всіма видами кредитних операцій іншими активними операціями згідно із законодавством, включаючи нараховані за всіма цими операціями проценти та комісії». Тому для підвищення ефективності функціонування небанківських фінансових установ на кредитному ринку України потрібно посилити контроль із боку Нацкомфінпослуг щодо дотримання затверджених нормативів шляхом уведення директивної вимоги про обов'язкове складання та надання фінансової звітності з обов'язковим її оприлюдненням на сайті Нацкомфінпослуг.

Висновки. Таким чином, до фінансово-економічних заходів, які вплинуть на вдосконалення функціонування та розвитку кредитного ринку України, віднесено:

- консолідацію банківської системи через реорганізаційні заходи;
- впровадження буферів капіталу;
- сек'юритизацію активів;
- розробку уніфікованої методики оцінки кредитоспроможності позичальників;
- розвиток спеціалізованих фондів управління непрофільними активами;
- активізацію інструментів нормалізації платіжної дисципліни боржників за проблемними активами у банківській практиці;
- забезпечення Нацкомфінпослуг дотримання затверджених нормативів щодо належного рівня капіталізації небанківських фінансових установ.

Уважаємо, що реалізація запропонованих фінансово-економічних заходів щодо вдосконалення функціонування кредитного ринку дасть змогу ефективніше формувати та використовувати наявні кредитні ресурси, що активізує кредитну діяльність суб'єктів ринку та позитивно відобразиться на обсягах кредитів, наданих у національну економіку.

Список використаних джерел:

1. Акчуріна Ю.М. Удосконалення механізму антикризових санаційних заходів вітчизняних комерційних банківських установ / Ю.М. Акчуріна // Сучасні питання економіки і права. – 2011. – Вип. 1. – С. 74–79.
2. Концепція розвитку системи кредитної кооперації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2006 р. № 321-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/321-2006-%D1%80195>.
3. Національний банк України оголошує про запровадження нових вимог до капіталу банків, а також окремих вимог до системно важливих банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/article/17537272?annId=17537273&timestampr=1432100955000>.
4. Поздишев В. Вимоги Базель III до основних параметрів діяльності банківських установ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/sdu/149.htm.
5. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Постанова Національного банку України № 23 від 25.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12/page>.
6. Проект Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ufin.com.ua/konceptia/002.docndei.me.gov.ua/downloads/strategy.pdf.

Мыськив Г. В.

Учебно-научный институт предпринимательства и перспективных технологий
Национального университета «Львовская политехника»

**ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КРЕДИТНОГО РЫНКА УКРАИНЫ**

Резюме

Обоснована необходимость улучшения функционирования кредитного рынка Украины. Предложено совершенствование банковского и небанковского кредитования путем реализации финансово-экономических мероприятий. Основной акцент сделан на мероприятиях, которые в современный кризисный период будут эффективными для развития кредитной деятельности.

Ключевые слова: кредитный рынок, банки, небанковские учреждения, кредит, кредитный риск.

Myiskiv H. V.

Institute of Enterprise and Advanced Technologies
National University "Lviv Polytechnic"

**FINANCIAL AND ECONOMIC DIRECTION
OF IMPROVEMENT OF UKRAINE CREDIT MARKET DEVELOPMENT**

Summary

The article substantiates the necessity of improvement the functioning of the credit market of Ukraine. The author proposed to improve banking and non-bank lending in terms of implementation of financial and economic measures. The main focus is made on measures that will be effective for credit activities development in the current crisis period.

Keywords: credit market, banks, non-banks establishments, credit, credit risk.

УДК 336.1

Палійчук Т. В.

Науково-дослідний фінансовий інститут
ДННУ «Академія фінансового управління»

ФІСКАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПОДАТКОВИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано результати податкової реформи в контексті впровадження фінансової децентралізації в Україні. Представлено оновлений перелік джерел наповнення місцевих бюджетів відповідно до останніх змін у податковому та бюджетному законодавстві. Здійснено оцінку статистичних даних бюджетів органів місцевої влади на відповідність критеріям поглиблення фінансової децентралізації. Визначено рекомендації для підвищення рівня фінансової децентралізації в Україні.

Ключові слова: фінансова децентралізація, податкова реформа, місцеві бюджети, податкові надходження, податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок, місцеві податки та збори, міжбюджетні трансферти.

Постановка проблеми. Обов'язковою умовою ефективного функціонування фінансового механізму як інструменту забезпечення добробуту населення є раціональне використання бюджетних коштів (у т. ч. податків та зборів, сплачених громадянами). Досягнення оптимального

раціонального рівня використання бюджетних коштів можливе шляхом передачі повноважень та фінансових ресурсів із загальнодержавного рівня управління на субнаціональний на основі принципу субсидіарності. Такий процес перерозподілу функцій, повноважень та фінансових ресурсів на